

Bijbelse motieven voor diakonaat

'Het gaat om de zondaars', zo roepen velen. Zij komen nooit tot de armen, omdat zij zich hun leven lang bepalen tot de vragen van de eigen wedergeboorte en de bekering.

'Het gaat om de armen', zo roepen velen. De gemeente moet diakonaal zijn of ze zal het niet zijn. De wereld schrijft onze programma's. De armen zijn zalig, wij alleen als we delen, gerechtigheid oefenen, dienst bewijzen.

Ds. A. Romein, de schrijver van bijgaand artikel, laat zich niet verleiden tot een keuze. Bij hem gaat het om beide: de arme en de zondaar, rechtvaardiging en heiliging.

Het is roeping in onze kerk een brug te bouwen tussen beide, aldus ds Romein.

Vrijdag 13 december heeft ds Romein in een bijzondere raadsvergadering afscheid genomen van de Generale Diakonale Raad omdat hij inmiddels als scriba van de Provinciale Kerkvergadering van Gelderland werkzaam is en beide functies moeilijk verenigbaar zijn.

1. De Schepper handelt diakonaal

'Ik geloof in God de Vader'. Deze allereerste zin van onze geloofsbelijdenis, het Apostolicum, oerzin van christelijk geloven, belijdt God als de bron van al het bestaande. De geschapen werkelijkheid is geformeerd door God. De Formeerder, de grote Pottenbakker van hemel en aarde. 1)

Maar in zijn naam 'Vader' zit meer dan 'vormen'. Ook *zorgen*. Onderhouden, bewaren, beschermen, overeind houden. De individuele geloofsbevinding kan dat heel intens ervaren: Vader houdt mij overeind! Maar dat is ook heel collectief en heel mondiaal waar. God zorgt voor al het geschapene.

Aan deze 'zorg' mag ik denken als ik de woorden 'diakonia' en 'diakonaal' hanteer. Zeker, dat betekent etymologisch 'aan tafel dienen'. Maar dieper en wijder vulling krijgt 'diakonia' als we luisteren naar Gods woorden in oud en nieuw verbond. Dan gaat het niet alleen om de dienst van de barmhartigheid, zelfs niet alleen om de dienst der verzoening, maar ook om de Hand des Heren, die mensen en dingen zegent, in stand houdt, als het moet 'weer recht zet' — als Hij het 'recht der armen, der verdrukten gelden doet' (Ps. 146).

In Zijn dienst aan mensen verwerkelijkt zich diakonia, bijna een synoniem van 'liefde' Gods. Het is de theoloog P. J. Roscam Abbing geweest, die in zijn dissertatie het menslievend werk van de drie-enige God consequent onder het gezichtspunt van de diakonia. de dienst, heeft gezien. Een verrassende visie, nog steeds! 2)

Op de eerste bladzijden van de Schriften lezen wij dan hoe de Here God de mens heeft ingeschakeld in Zijn werk aan de wereld. Hij schiep hem naar Zijn beeld. Hoe men dat ook moge interpreteren, vast staat dat de mens dat zorgend en dienend bezig zijn als een

geïmpregneerd wezensdeel van zijn bestaan meekreeg van God. De mens kreeg de opdracht van de aarde een bewoonbare, leefbare aarde te maken, goed voor de samenleving. Dat kan men in verband met het beeld Gods het best *verantwoordelijk mens-zijn* noemen. Berkhof sprak van ‘antwoordelijk mens-zijn’: de mens moet het antwoord aan zijn Schepper en Vader geven.³⁾ Maar ook aan zijn medemens in de geschapen werkelijkheid, ja zelfs aan alle, ook de niet-menselijke medeschepselen. Verantwoordelijk mens zijn. In die sfeer omschrijft dr. J. C. van Dongen het woord diakonia als: ‘dienst der verantwoordelijkheid’.⁴⁾

2. De Thora is diakonaal

De val van de mens onder de demonie van de duivel brengt een verduistering van de verhoudingen, zowel de verhouding tot God als die tot de naaste. Maar de diakonia blijft onverkort gehandhaafd, ook als na de zondvloed een nieuw verbond wordt uitgezegd (Gen. 9). En de roeping die tot de mens komt blijft gericht op de liefde tot de naaste. Laten we niet vergeten dat de verhalen van de wording, van Genesis, deel uitmaken van de Thora, de ‘boeken van Mozes’, het heiligdom van Woorden Gods voor Israël.

Het hart van de Thora is het gebod van de Sinai, de Tien Geboden. Daaromheen modelleert zich wat wij noemen ‘de wet’. Als Jahwe met zijn volk Israël een verbond sluit en zich verbindt een dienend en zorgend Vader te zijn, dan verwacht Hij van Zijn volk dat het de paaltjesroute van de geboden’ trouw zal ‘bewandelen’. Het gaat daar om het dubbele dienen: van God en de naaste, naar het grondstramien van de twee ‘tafelen’ der wet! In de Thora tekent de Here God de contouren van een mensenmaatschappij, die Hem dient, maar die onlosmakelijk daarmee verbonden (als ‘het tweede, hieraan gelijk!’)⁵⁾ elk mens tot zijn of haar recht laat komen, levend in de goddelijke gerechtigheid.

Wie de boeken van de Thora leest, komt onder de indruk, ondanks betrokkenheid op een zo andere tijds- en cultuurwereld dan de onze, van de ingrijpende *sociale aanwijzingen*. Feitelijk mochten er geen armen zijn. Voor weduwen, wezen en vreemdelingen werden beschermende regels gegeven. De Thora geeft in menig opzicht een soort ‘diakonaal model’.

Van Dongen vond bij de bekende Frans -Poolse filosoof Emmanuel Lévinas een passage over de Thora. Ook hij stootte daar op de ‘diakonia’. Hij schrijft: ‘De positie, waarin het ik zich bevindt is geheel en al verantwoordelijkheid of diakonie’. De naaste is mijn meerdere en ik ben zijn gastheer, sterker nog, zijn gijzelaar, gevangen in de verantwoordelijkheid voor de ander, onderpand van hem.

Twee kernmomenten springen er uit. Ten eerste de *sabbat*.

Natuurlijk een tijdsbestemming voor God, De dag voor Jahwe. In dienst aan Hem gewijd. Maar tegelijk van welk een enorme sociale betekenis! Slaven en dienstmaagden mochten evenmin arbeiden, maar ‘rusten zoals gij’. Het weekritme van 6 dagen werken en 1 dag rusten bracht ontspanning in een wereld waar de werkspanning overmatig groot was. Maar zo diakonaal was de God van Israël voor zijn.

Daarnaast noem ik het *jubeljaar* (Lev. 25:8- 13).

Eenmaal in de 50 jaar werden de slaven vrijgelaten en de verpande of vervreemde stukken land teruggegeven aan de oorspronkelijke eigenaars. Een ongekende terugkaveling van het land. Elke Israëliet mag dan weer in volle vrijheid wonen op het van Jahwe verkregen land, op zijn ‘erfdeel’!⁶⁾

Het is historisch gezien de vraag of dit jubel- of jobeljaar ooit in werkelijkheid is gepraktiseerd. Maar dat maakt niet uit. In het getuigenis van Godswege wordt hier een uitermate belangrijk diakonaal goed zichtbaar. Waar mensen leven, komt ongelijkheid. Door kopen en verkopen, manipulaties en handigheden, maar ook door ziekten, verarming, zwakten, schulden, worden de krachten die de ongelijkheid vergroten in de wereld sterker en sterker. De prediking van het jubeljaar is het geluid van een goddelijke diakonia die ruimte

wil geven aan ieder, juist ook aan die verzwakte schuldenaar, die tot de bedelstaf vervallen volksgenoot, die tot slavernij gedoemde ongelukkige.

3. De profeten zijn diakonaal

Later toornen de profeten tegen rechtsverkrachting en vernedering van de armen (Jes.5:7). In een volk waar de Here koning is. daar heerse de sjaloom, de vrede en het welzijn. De rijken, die zich groot en machtig maken ten koste van de armen, krijgen er bij Amos van langs ('ze vergaderen in hun paleizen schatten door geweld en verwoesting', 3:10b); Micha ('zij begeren akkers en roven ze, en huizen en nemen ze weg'(2:2), Jesaja ('uw handen zijn vol bloed', 1:15).

Waarschuwend en bestraffend toornen de profeten tegen hen die de kleinen en armen verdrukken en het recht vergeten: Gods oordelen worden aangezegd. Zo te leven is in flagrante strijd met het diakonale leven dat de Here van Zijn volk vraagt en Hij mag het vragen, want Hij geeft Zichzelf dienend en zorgend voor hèn.

Men zou kunnen vragen of het leven voor Gods aangezicht dan alleen maar sociaal en diakonaal getypeerd is. Is dat het van God gewilde leven? En is de zonde van Israël dan in wezen ook alleen maar sociale zonde? Is zonde tegen God daarom zonde tegen God, omdat het zonde tegen de naaste is?

Ik meen dat het zo niet gezegd kan worden. Er is meer dan diakonia. Er is ook, en dat is de eerste relatie, de verhouding van de mens en van het volk tot de Here God zelf — a.h.w. 'afgedacht van de naaste'. Deze verhouding is een individueel unieke relatie, een relatie van geloof, vertrouwen, gezindheid, ingebed in de bevinding van het leven van het hart.

Bevinding, lofprijzing, dankbaarheid, vertrouwen — het zijn woorden die de unieke band tussen God en Zijn kind aangeven. Heel persoonlijk.

Zo is er ook die heel persoonlijke verzoening met God, als het leven mis ging en de zonde het won, als een hart zich boog en een offer in biddend opzien tot Hem gegeven werd — 'o God, wees mij genadig'. De Bijbel socialiseert de zonde niet, maar . . . de zonde heeft ook een sociale dimensie en die is belangrijker dan menig bijbellezer ook in onze tijd vaak denkt en ervaart. De tweede tafel van de Thora is 'gelijkend op' de eerste, daaraan parallel, daarmee overeenkomend. De individualisering van het zondebegrip is onbijbels. Zoals ook omgekeerd de verlossing van de zonde onmiddellijke gevolgen heeft voor onze omgang met de naaste, dichtbij en verderop. Wet en profeten zijn diakonaal.

4. De Messias, de diakonale Koning

Maar als we met de profeten geconfronteerd worden in ons lezen van de Schriften, dan zijn we allang bij de *Messias* beland. Want zij geven meer dan voordien in hun profetieën *messiaanse perspectieven*. Messiaanse verlossingsmotieven vinden we al in de Thora. De exodus uit Egypte is zo'n motief.

Maar bij de profeten en later in de psalmen wordt het messiaanse perspectief steeds helderder. Het is het zicht op een komende koning, die het koningschap van Israëls koningen transcendeert (omhoog brengt) tot een goddelijk koningschap. De boodschap van de vredekoninkrijk van het vredekoninkrijk. Meer dan David, meer dan Salomo. De Messias zal de geschapen werkelijkheid herstellen, het volk verlossen, Gods heerschappij doen aanbreken. Onder tal van beelden wordt dit koningschap onthuld. In Ezechiël 34 is Hij de Herder, in Jesaja 40 de Knecht des Heren, in de Apocalyps van Daniël 7 'iemand als eens mensen zoon'. Gestalten van de Here Zelf. En talloos zijn de beelden van heil, sjaloom, vrede, gerechtigheid, waaronder die koning en dat rijk worden uitgetekend. Men leze Ps. 72, Jesaja 65, Zacharia 12, enz.

Maar het gaat niet alleen om de gerechtigheid voor de armen en berooiden, ook om de

wederkeer van verdwaalden naar hun God. En het gaat niet alléén om de opheffing uit vernedering en armoede, ook om verzoening van zonden door het bloed van het offer. Dat is de grond, de bron, de basis, de oorzaak. *Zonder verzoening geen gerechtigheid*. Opheffing van de bedelaar én opheffing van de zondaar.⁷⁾ Zoals er geen exodus was zonder pascha (het lam), zo is er geen messiaanse koning zonder lijdende knecht des Heren, het lam, geslacht, voor het volk.⁸⁾

Zo ontmoeten wij Jezus Christus dan, de vervuller van de messiaanse beloften. Het is de verrassing van het Nieuwe Testament dat JEZUS de HEERE, de Kurios is! De koning! Maar tevens de Diaken, de dienstknecht. De Messias, die de beloften verwerkelijkt. Hij stelt de tekenen, die ons verkondigen hoezeer Hij de armen opricht uit het slijk der armoede, hoe Hij de machtigen onttroont en de nederigen verhoogt (Magnificat).

‘Partijganger der armen?’ Ja, dat is Hij tot in de uiterste consequenties. Uitgeschud voor zijn naasten, in een volkomen diakonaal bestaan, er-zijn-voor-anderen, Beschikbaar, zorgzaam, dragend, ontfermend. Het heil van zijn koninkrijk, het messiaanse heil, is de opheffing van de vertrapten, het naar voren halen van de achtergestelden, de genezing van dodelijk zieken, de redding van de paria’s, de uitgestotenen, de randgroepen van de samenleving, de veroordeelden, de misdadigers, de hoeren. Het rijk is ommekeer, bekering, volstreckte diakonia die het machtsevenwicht verstoort en de rijke jongelingen roept tot ‘inleveren’.⁹⁾

De gelijkenissen van Jezus zijn de beeldverhalen van de verloren zonen en dochters die thuis komen: laatsten worden eersten en andersom. En in Matt. 25 wordt het criterium voor het laatste oordeel van de Messias ons voorgehouden en dat criterium is een diakonaal criterium: we worden geoordeeld naar wat we onze minste broeders al of niet gedaan zullen hebben . . . ‘want dat hebt gij aan Mij al dan niet — gedaan’!

5. De gemeente is diakonaal

Wie zulk een Messias toevallen, geloven, belijden, worden *ingewonnen voor het diakonale leven* dat Hij geeft en dat Hij biedt. Daarom is een christelijk leven, in en met Christus, zonder diakonaal gehalte eenvoudig onmogelijk, ondenkbaar en onbestaanbaar. De gemeente is diakonaal.

Toch, zo ergens, dan wordt dit diakonale leven van Christus’ volgelingen gegrond niet op hun eigen wil tot dienen, als waren zij partners die op afspraak meedoen met een moreel contract. Zo ‘werkt dat niet’ in de buurt van Jezus. Hij is gekomen voor de bedelaar en voor de zondaar, voor die beiden ineen, ongedeeld en ongescheiden als ze zijn.

De diepste vore in de grond van het koninkrijk is de vore van zonde en genade.

Jezus heeft ons een *voorbeeld* gegeven, zeker, vgl. Marcus 10:35-45; Joh. 13:1-17. maar eerst heeft Hij Zichzelf als *losprijs* gegeven: de ruil, de plaatsvervanging, voor verloren mensen, die God zijn kwijt geraakt.

Wie het evangelie eenzijdig verstaat als een diakonaal programma voor de volgelingen, vergeet het woord om alleen het accent te zien. Ik heb een priester nodig, een Lam, een offer, om het ondraagbaar gewicht van mijn zonde voor mij weg te dragen, Goddank: Hij doet het - Golgotha, het Kruis - en als ik dat dan verkrijg en aanvaard, dan mag ik behoren bij Zijn volk en dat volk is een diakonaal volk, het is verkoren tot dienen, tot uitverkoren werktuigen en tot beschikbare naasten. ⁸⁾ De weg naar het humanum gaat voor een christen, voor de kerk, consequent via het kruis (onze enige Hoop) ¹⁰⁾, en via dat kruis naar de wereld, naar de mensen. Diakonaat vindt haar grond en bron in Christus en vandaar uit gaat het helpend en dienend naar de wereld. Die richting is onomkeerbaar. Uit zijn liefde putten wij onze liefde en omwille van zijn gerechtigheid zoeken wij gerechtigheid.¹¹⁾ Leert ons dat niet de Heilige Geest? Waar de Geest wordt uitgestort, worden mensen verbonden met Christus. Maar dan ook onmiddellijk gebonden aan de mensen, de mensen in nood, de zondaars én de bedelaars,

de onrechtvaardigen én de armen. Het is principieel van de grootste betekenis om hier met twee woorden te spreken.

‘Het gaat om de zondaars!’, zo roepen velen. Zij komen nooit tot de armen, omdat ze zich hun leven lang bepalen tot de vragen van de eigen wedergeboorte en de bekering.

‘Het gaat om de armen!’, zo roepen velen. De gemeente moet diakonaal zijn of ze zal niet zijn. De wereld schrijft onze programma’s. De armen zijn zalig, wij alleen als we delen, gerechtigheid oefenen, dienst bewijzen.

Ik laat mij niet verleiden tot een keuze. Het gaat om beide, het één én het ander, de arme en de zondaar, rechtvaardiging en heiliging. Het is roeping in onze kerk een brug te bouwen tussen beide. Het gaat er inderdaad om ‘tussen beide’ te komen: noch rechts, noch links, maar de koninklijke weg te gaan.

Noten

- 1) Vgl. A. Romein, *‘Diakonaat een theocentrisch motief’*, in *Handboek voor diakenen* 1, 1-1 (1983).
- 2) Vgl. P. J. Roscam Abbing, *Diakonie* (1950).
- 3) H. Berkhof, *Christelijk Geloof* (1973), 191.
- 4) J. C. van Dongen, *Diakonia/Charitas* (1978), 17.
- 5) Vgl. Matt. 22:39 ‘homoios’, ‘gelijk’, of: ‘gelijkend op’, ‘gelijksoortig’. W. Bauer. *Wörterbuch z. N. T.*, Sp. 1122: ‘das Zweite, ebenso grosz wie dieses’.
- 6) Letterlijk: jubeljaar, waarschijnlijk: ‘het jaar van de ramshoorn’, zie B. Maarsingh. *Leviticus* (1974), 227.
- 7) Het bekende opstel van Noordmans bedoelt m.i. geen omkeer van prioriteiten, maar een correctie op een eenzijdig op zondeverlossing gericht -zijn (vgl. O. Noordmans, *Zondaar en Bedelaar* (1946) in *Verzamelde werken* 8 (1980), 14 vv.
- 8) Vgl. G. de Ru, *‘Partner of Gunstgenoot?’*, in *Kerk en Theologie* 35 (1984), 311.
- 9) Vgl. D. Sölle over de ‘rijke jongeling’ in Vancouver, zie *Rondom hei Woord* (1984).
- 10) A. A. v. Ruler: ‘naar het humanum via het christianum’, vgl. J. J. Rebel, *Pastoraat in pneumatologisch perspectief* (1981). 107.
- 11) Voor diakonale aandachtsvelden leze men o.a. het opstel van A. Noordegraaf (red.). W. A. v. d. Klis en A. Romein: *Diakonaat in de tachtiger jaren*, in: *Omzien naar Welzijn* (1984). Vijverbergserie nr. 3, 73-89.

DIAKONIA, 52^E JRG, (1985)